

Váradai Monika Mária

MINDSZENTI LAPOK (II)

Manapság. A mindszenti házak egyötöde üresen áll. Az egyutcás faluban – itt mindenki Fő utcai címre kapja a levelet, a három kisebb leágazás között mindössze egyetlen van saját neve, Kiss utca – először a hátsó épületek tűntek el; a határ kicsi volt, ezért dupla udvarokat alakítottak ki, ahol két család élt egymás mellett több-kevesebb békességben, az idők múltán az elűlő házban lakók igyekeztek megszerezni a hátsó épületeket, ide azután gyakran az öregek húzódtak vissza. A gazdasági épületek nagy részét is lebontották, csupán a néhány jószágtartó udvarán állnak a nagy épületek, egyre kevesebb mindszenti vesződik disznóval is, szárnyasokat tartanak, a tojást viszik magukkal a hétvégeken a gyerekek, a húst, akárcsak a zöldséget, be lehet nekik fagyasztani a hűtőládában, ezzel majd' mindegyik háztartás rendelkezik. A telkek hosszúak, a gazdasági udvar után még nyolcszáz-ezer négyszögölnyi föld következik, megterem itt minden, ami a maguk és a gyerekeik háztartásába szükséges. A templom feletti *Főszegen* a Fő utca kiszélesül, *olyan burgenlandi módra*, a házakat széles füves rész választja el az úttól, kaszálják, fűnyírót csak ketten használnak. Marhának való nyers takarmány, korábban minden szálra szükség volt, az idős emberek most örülnek, ha akad férfi, aki lekaszálja, az már nem biztos, hogy el is viszi magával, akinek állata van, mára már szerzett rétet magának, így hát akad mindszenti, aki elégette háza előtt a zamatos fűvet. *Főszegen* a házak nagyobb része kétszobásnak épült, állítólag a császári és királyi ulánusokat hadgyakorlatok idején be kellett kvártélyozni, erre szolgált a kisebbik szoba, tanúság a régi siremlék, egy tisztet megtiport a lova, itt fekszik a mindszenti temetőben. *Őszegen – csak úgy mondták, megyek lenek* – az utca összeszűkül, itt zömében a kisebb, egyszobás épületek álltak. A régi főszegi és őszegi házak többsége lakatlan, a roskadozó, repedt falak valaha élénksárga, kék, mályvaszíne megfakult, az udvarokon harsány zöld burjánzik. A tulajdonosok távol élnek, van, aki rendben tartja örökségét, nyaranta lejár, s azt tervezi, nyugdíjaskorában végleg ideköltözik, s van, aki arra vár, hogy a régi házat, de legalább a telket kedvező áron értékesíthesse. A régi házak némelyikét ma is lakják, nyugdíjas, egyedülálló asszonyok. A legtöbben azonban, akik itt maradtak, háztájizó télesztagok, a hatvanas, hetvenes évek során nagy ablakos, fürdőszobás kockaházakká alakították a régi épületeket. Újonnan tíz ház ha épült negyven év alatt, Kovács Sanyi hamarosan betölti az ötvenet, a téesztben szakmunkás, emellett nagyban nyulazik, kétszintes házat közel hat éve építgeti, valaha nem kellett ennyi idő ahhoz, hogy egy család hajléka megépüljön, panaszkodnak is az öregek, *olyan irigy lett itt az emberiség, hogy csak harácsol, régen segítettek egymáson építésnél, cséplésnél, aratásnál*; a falut sűrűn átszövő rokonsági szálak mentén szerveződött a kölcsönös segítségnyújtás generációkon át számon tartott hatékony rendszere, ám ma nincs már, aki fenntartsa és éltesse.

Mások által elhagyott házakban, falvakban megélni, egzisztenciát teremteni próbálkozók ide, a nyugati határsávba nem léphettek be, Mindszentet nem formálta át a gettósodás folyamata, egyszer próbálkozott itt építkezni egy *ollan cigányforma ember*, a

félbehagyott ház most ott áll a főszegi bal oldalon, a lakatlan házak során, lassan benövi a gaz, senki nem nyúl hozzá, noha a széthullott család nem tér vissza ide többé. Az első idegen, akinek sikerült Mindszenten ingatlanhoz jutnia, még a nyolcvanas évek derekán, amikor engedéllyel lehetett belépni ide, egy fővárosi orvos volt, szenvedélyes vitorlázó, a Balatonon találkozott a határország parancsnokával, az ő hétvégi háza az egyetlen, amelyet, az itt lehetséges komforttal ellátva, megőriztek és felújítottak eredeti állapotában, a többi újonnan beköltöző építkezik, átalakít. '90-ben, a még közös vasaljai tanácson tizenegy vásárlóról tudtak, akik területet vagy házat vettek magán-személytől, illetve a tanácstól Mindszenten, akad, ki azóta végleg ideköltözött, akad, akit a vásárlás óta senki nem látott, 1990 óta nyolc család telepedett le Mindszenten, Szombathelyről, Budapestről, Körmendről érkeztek. 1990-ben Mindszenten egy négyzetméternyi építési telek ötven forintba került, 1995-ben a községi önkormányzat benyújtotta kérelmét a földhivatalhoz, háromhektárnyi területet kívánnak belterület-té nyilváníttatni, hogy itt, idegen és helybéli fiatalokat megtelepítendő, tizenkét ház megépítésére alkalmas, 20 x 100 méteres, vízzel, villannyal, telefonvonallal ellátott telkeket alakíthassanak ki, az első lakásukat építők számára 460 négyszögölt, a házhelyet díjmentesen kívánja az önkormányzat átadni, a telkek négyzetméterét hetven forintért értékesítenék.

Az ezüstös víztoronyról visszaverődő fény megüt, öt éve, az őrtornyok mellett, csak a mindszenti, sároslaki és kertesi templom tornyaihoz igazíthattam a tekintetem. Még a tanácsrendszer idején kezdtek el kiépíteni, s '93-ban adták át a határórs kútjára csatlakozó vezetékes vizet s a törpe vízművet a valahai indóházról ötven-száz méternyire. A mindszentieeknek, akik korábban saját kútjukból szivattyúval pumpálták a vizet, a vezetékes víz harmincezer forintba került, évente háromezret kell törleszteniük az önkormányzatnak. Csatorna miért is lenne, a vízelvezető árokrendszert rendbe hozni is többmillióst terhet jelentene a községnek, nincs rá fedezet. Önkéntes alapon lehet kérni a szippantást, a körmendi Foraszka cég csinálja, az önkormányzattól azután visszaigényelhető a köbméterenkénti 320 forint fele. Telefonzsinór itt csak az őr és a határ között feszült, a rendszer részeként, a határ védelmét szolgálta, a MATÁV '93-ban szerelte föl a negyven egyéni és egy közületi előfizető telefonját huszonötezer forintért. A gáz bevezetésére nem futja már, hetvenezer forintba kerülne háztartásonként, a sok üres ház és a foghíjak tovább emelnék a költségeket, maradnak a fánál, a szövetkezettől és a körmendi TŰZÉP-től lehet vásárolni, s hát ezért is volt akkora érdeklődés a Tamás- és a Csencsi-erdő iránt a kárpótlási liciteken; az „idegen” elszármazottaknak azért kellett az erdő, *mert nem kell dőgozni vele*, a mindszentieeknek meg azért, mert akinek erdeje van, az a tüzelőjét meg tudja szerezni. Akárcsak a fűkaszáláshoz, a fafűrészeléshez is segítségre szorul a mindszentieek többsége, rokon végzi, vagy valami fizetség ellenében, akinek motoros fűrésze van. Főzni persze legtöbbször már nem fatüzeléses kályhán szoktak, a Gázos Ernő hétfőn és pénteken dél körül jön Körmendről, legutóbb 765 forintért cserélte palackját. Noé Magdus szerint sokáig ódzkodtak a mindszenti öregek, hogy igénybe vegyék a szociális étkeztetést, szégyellték, de amikor ő, aki maga jól tud főzni, befizetett, már többen merték utánozni, a csákánydoroszlói iskola konyhájáról naponta hozza az ebédet egy vasaljai vállalkozó, a község háza minden alkalommal azután széthordja a nyolc öregnek, *leves, tészta, sokszor saláta, és péntek kivételével majdnem minden nap van hús, sokat is adnak*; 139 forint naponta; az önkormányzat nem pusztán a vasaljai vállalkozó költségeihez járul hozzá, hanem a nyugdíjtól függetlenül fizeti az ebéd háromnegyedét, illetve teljes árát.

A falu közepén, az útélágazásnál áll a bolt és a kultúrház épülete, ez utóbbi az önkormányzatnak és a Pinka kocsmának is helyet ad. A boltban senki nem marad meg sokáig, panaszkodnak, nem csoda, nehéz gazdaságosan üzemeltetni, egy darabig helybeli asszony vitte, de hol keveset rendelt, hol nyakán maradt az áru, csak ráfizetett, *de meg hiánya is volt*. A körmendi ÁFÉSZ-től most egy fiatalember bérlti a boltot, közmegelegedésre. A szombaton is 7-től 12-ig nyitva tartó üzletben majd' mindig üldögél egy betérő férfi, kezében üveg sörrel, diskurálva, de asszonyok is szívesen időznek itt egy darabon. A beszerzés rugalmas, a boltvezető körbekérdezi vevőit, s az igényeknek megfelelően szállít, kenyérért, péksüteményért már hét óra előtt sorba állnak az asszonyok, állítólag száz kifli, zsömlé érkezik egy nap, rejtély, hogyan nem jut már a sorban az ötödiknek, különösen hétvégén kapós a péksütemény, amikor jönnek a városi gyerekek és unokák. Fagyasztott húsból csirke van, olykor pulyka is, disznóhúst, aki nem vág, Körmenden vehet a szövetkezeti boltban; a túlkölő szövetkezeti teherautó, hogy a levágott marhák húsát olcsó áron eladja, ma már csak ritkán, évente kétszer jelenik meg, s előre be kell jelenteni, ki mennyit kér. Szerdánként süteményt is hoznak Körmendről, *egy időben csak néztem*, fejezi ki rosszallását háziasszonyom, Köteles Ibolya, *olyan asszonyok vették, nézegették, akik tudnának sütni...* 1990 után jelent meg Mindszenten a körmendi vállalkozó, lerakatot nyitott a templommal szemben egy magánház szuterénjében, és volt itt ital, zöldség, kávé, margarin, mindenféle tejtermék, kávé, még gyümölcs is; errefelé sem a talaj, sem a klíma nem kedvez a gyümölcsstermesztésnek, a kerti fák termését süteménybe sütik, befőzik, nem emlékszem, hogy valaha is láttam mindszenti asztalon gyümölcsöt, a gyermekes szülők Körmenden vásárolnak. Aztán elterjedt, hogy titokban alkoholt árusítanak a lerakatban, *meg beszéltek, hiány is volt*, és aztán megjelent az önkormányzatnál a csákánydoroszlói körzeti megbízott, kezében a névtelen levéllel, amely a háztulajdonos, egy gyámság alatt álló idősebb leány erkölcsiéért aggódott, *jelentgetnek, szóbeszélnek*. A vállalkozó vakmerő módon indult a '94-es önkormányzati választásokon, de kevesen szavaztak rá, erre *megbokrosodott* és bezárt. Jelenleg a Pinka kocsmát bérlti az önkormányzattól, a lerakat azonban *hiányzik az embereknél*.

Délután van. Sárga hengerelt falak, piros és kék kockás terítőkkal fedett asztalok, zöld huzatú székek, cserépkályha s egy állópult, üditők, üveges sörök, cigaretta, csokoládék, némi rágcslálnivaló, olasz kávéfőző gép, kazettás magnó, a legmagasabb polcon egyetlen üveg pezsgő, vastag falú korsóból issza sörét a két fiatalember, a padlón elnyúlva fekszik Surda, Kovács Sanyiék farkaskutyája. *Nyugodtan fényképezhet, a kocsmát nem az enyém*. A kocsmát vezető fiatalember is Körmendről jár ki, *igaz, udvarias, amikor megyek szódáért, de biztos skinhead*, noha csak kis lófarokba fogja haját, itt kétségtelenül váratlan jelenség, a nyitva tartást illetően semmiféle felirat nem igazít el, ha kedve támad, a fiatalember biciklizik egyet, a Pinka kocsmát csak estefelé népesül be, a férfiak hangos eszmecsereje kihallatszik az utcára. *Tegnap még éjfélkor is ott voltak, ittak*, hangzik a megbotránkozott tudósítás reggel, a „közvélemény” elítéli a kocsmázókat, itt régen nem voltak italozó emberek, a felnőtt férfiak hétvégén mentek a Noé- vagy a Gáspár-kocsmába, a békesség kedvéért általában felváltva, hétköznap legfeljebb a Kovács vagy a cipész műhelyében hajtottak fel egy-egy pohár bort, az asszonyok szerint inkább a *nem rendes életet élő* sároslakiak alkották annak idején a két vendéglő törzsközönségét, *sok részeges volt Sároslakon, ugye nekik volt a szőlőhegy meg a pince, aztán kijártak oda inni*. A téesznyugdijasok, idősebb férfiak legfeljebb benéznek a Pinka kocsmába, ők a Má-

tyás-pincében gyűlnek össze esténként; a legnagyobb mindszenti gazdacsalád immár hetvenesztendős fejének pincéje emberemlékezet óta a férfiak társas életének fontos színtere, ahol a falut érintő összes kérdésben állásfoglalás születik. Ezek azonban soha nem bizonyultak elég erősnek ahhoz, hogy a falu sorsának irányát befolyásolják.

A Mátyás-pincébe járogat Péterfi is, a hetvenes években az italbolt vezetője, *nagy menet volt*, sok volt a kuncsaft, *az idős férfiak játékosan kártyáztak*, nem volt nyugalom, ha hazament ebédelni, jöttek érte, nyisson ki, akinek kimaradása volt az őrsről, az mind a kocsmában tanyázott, de jöttek a körmendi és egerszegi tiszték, *itt senki sem kereste őket, elhagyott hely volt, ittak...* Péterfi mindszenti tanácselnök is volt, a második s egyben utolsó, 1960-ban, iskolázott VB-tagként – elvégezte a tisztii főiskolát, majd leérettségizett –, őt választották elődje helyére, aki a técsz elnöke lett. Még ebben az esztendőben felépült a Béke Művelődési Otthon, az út- és járdaépítéstől eltekintve az egyetlen községi beruházás a tanácsi korszakban; a járás ígért ugyan pénzt, de nem adott, így a tanácsülés felemelte a községfejlesztési adót családonként háromszáz forintra, és társadalmi munkára szólította a falu tagjait, akik helyi és vasaljai kőművesek irányítása és katonák közreműködése mellett rohamtempóban, július 4. és november 20. között felépítették a kultúra helyi szentélyét. Kömlői tanár úr krónikájában hosszan időzött az eseménynél: *„Valóban egy-két mellékhang kivételével a község minden lakója fáradságot nem kímélve jött és dolgozott. Volt idő, amikor éjjel két óraker már ástuk az alapot, betoníroztunk, hiszen saját kivitelezésben került megépítésre... Munkaerőben nem volt hiány. Volt nap, amikor százhuszan dolgoztak. A lelkesedés óriási. Hiszen egy szép intézménnyel gazdagodik a község. Nap nap után emelkedik a fal, és lassan állványerdő veszi körül a falakat... Az avatási ünnepi ebéden a meghívott elvtársakon kívül minden családból részt vehetett egy-egy személy. 1990-ben a kocsmá, a párhelyiség és a könyvtár kivételével a kultúrház elhagyottan, üresen állt. Azóta az önkormányzat legnagyobb beruházásaként felújította; vizesblokkot alakított ki a hetente egy délelőttön rendelő körzeti orvos és betegei, valamint az Ifjúsági Klubba járó néhány gyerek, a kocsmá vendégei és az önkormányzat dolgozói számára, rendbe hozatta a faskamrát – és automata tekepályát építtetett...*

Köteles Ibolya nyugdíjas postáskisasszony szobájában a sároslaki Noé unoka güssingi lakberendezési üzletéből kapott anyagvégek, függönydarabok; terítők készülnek belőlük a szentek szobrai alá, a fotelban szakadozott, arany miseruha fekszik, a plébános úr teljesen elkoptatta, át kell szálazni, a díszeket újravarni, Ibolya a pesti Ecclesiából rendelt anyagot, de használhatatlan, túl fehér, a miseruhát megsárgította az idő. *A plébános úr azt mondta, ne miseruhát foltozzunk, szerezzünk inkább papot.* Mindig szentes falu volt Mindszent, az asszonyok szombaton főzik meg a húslevest, azután még berakják a hajukat, hogy nyugodtan elmehessenek a vasárnapi misére; Kömlői tanár úr feljegyzése szerint *sokat ad a külsőségekre, szereti, ha egyházi intézményei rendben vannak, s nemegyszer komoly összegeket áldoz egyházi célokra.* Két papot is adott az egyháznak, de intézményeivel és lakóival együtt saját papját is elveszítette. Az idős plébános Vasalján és társközségeiben látja el feladatát, egyre nehezebben, mert négy helyett vasárnap már csak Mindszenten és Vasalján tart misét, a másik két falunak be kell érnie a szombat délutánnal. A taródfiaiak a püspökhöz fordultak, de a mindszentiek is elégedetlenkednek, mert kedd és csütörtök, a heti két alkalom nem elég a sok évfordulós miséhez, *volt, aki kimaradt és megsértődött.* A mindszentiek valóban adakoztak, s nem keveset, az oltár barokk freskójának, egy Winterhalter-alkotásnak a restaurálása, majd a templom felújítása közel kétfélmillió forintba került, igaz, lendített a munkálatokon

néhány adomány, többek közt a rohonci otthonban élő, Mindszentről elszármazott plébánosé. A vasárnapi miséket asszonyok, férfiak, városról hazalátogató gyerekek, unokák együtt ünneplik, az asszonyok még érzékenyen ügyelnek arra, hogy a régi családi ülésrendet megtartsák, a férfiak utoljára lépnek a templomba, s a bejárathoz húzódnak, magam vendég vagyok, így a szállásadóm mellé ülhetek. Hétköznapon a templomban csak idős asszonyokat látni, *Mindszenten a szenteltvíztartó is kiszáradt...* Templom és temető körül forog minden. Mindenszentek ünnepe, november, Pinkamindszent búcsúja, ezzel a búcsúval nem fér meg a vásári zsvíj, az asszonyok napokon át kötik a koszorúkat, és a csöndes együttlétre készül mindenki, mert Mindenszentek napján hazajönnek az élők, azok is, akiket már csak a halottaik kötnek a faluhoz, Mindenszentek a találkozások, az *egész* falu napja...

Mintha mezőn sétálnék s nem temetőben, gólyahír, harangvirág, illatos füvek, vad-eper; a sírok gondozottak, itt nincsenek hivalkodó kövek, néhány régi család vagy pedagógus nevét olvasom csak fekete márványablákon, most a legtöbb, betonnal rá-mázott síron árvácskák virítanak, a vázákban friss a virág. Nem nagy a temető, mégis kevés a sír, noha *mindig is* itt volt a falu temetője, ki tudja, hány mindszenti porladt el több száz év alatt a hepehupás földben, legrégebbieknek az elrozsdásodott gótikus ívű vaskeresztek tűnnek, fölül a corpus, alul oltárképként Mária vagy csak a monstrenciát idéző keret. Betonkeverő tompa bűgása keveredik a tücskök és madarak hangorgiájába, magáneros sírépítés, a rábagyarmati műköves, akitől a szürke márványlapot megrendelték, nem vállalta az alap elkészítését, *biztos nincsen ideje*, a házaspár maga látott neki, a betonkeverő a ravatalozóból kapja az áramot, a mester, amikor tavaly elvállalta a munkát, százezret mondott, *de lehet, hogy több is lesz, de azért szép a márvány, mindenki igyekszik, hogy ilyen szép legyen...* Az önkormányzat nagy gondot és százezret meghaladó összeget fordított a temetőre; a ravatalozót és bonctermet felújították, aszfaltúttal kötötték össze a kaput és a ravatalozót, szeméttárolót állítottak, újabb csapat szereltettek föl, hogy az öregeknek ne kelljen messzire menniük vízért. A mindszentiek pedig örülnek a szépülő temetőnek, itt gyakoribb a temetés, mint a keresztelő, a koporsót a tűzoltók viszik a sírhoz, *az nagyon szép, ahogy az egyenruhájukban lassan lépkednek*; 1880-ban, a tűzvész után két esztendővel alapították a tűzoltó-egyesületet, 1991-ben újra megalakult a Pinkamindszenti Önkéntes Tűzoltó-egyesület, jószerivel az összes épkezláb férfi tagságával, s elsőként Kovács Sanyi elnökletével, ő aztán visszalépett, *mindenki csak akkor jött, amikor inni lehetett, dolgozni nem akartak*, az új elnök, a körmendi pékségben dolgozó fiatal férfi '94 decembere óta községi képviselő, testvérével a sírásást is elvégzi. Mindszentnek volt vidám búcsúja is, 1880-ban döntöttek úgy, hogy a tűzoltók védőszentjének, Flóriánnak napját megünneplik, *ma a plébános úr már nem is említi...*

A Mátyás-pince törzsvendégei ugyan '90-ben örömmel látták volna, ha a mindszentiek kiválnak a közös téeszából, mert az *csak herdálja* a vagyont, a szikár tényekkel mindenki tisztában volt; hiányzik az ember. 1995-ben a Pinkamenti Gazdák Szövetkezete aktív dolgozói létszámának úgy tíz százaléka mindszenti; traktorossal, villanyszerelővel mindösszesen kilencen dolgoznak a közös szövetkezetben, míg a mindszenti öregek túlnyomó többsége a téeszából ment nyugdíjba. Nem volt kinek s nem volt mire kiválni a közös szövetkezetből; 1992-ben sem egyéni, sem csoportos kiválasra nem jelentett be igényt a tagság, s a területi elvű szétválás a négy község egyikében sem jelentett reális lehetőséget. A 2156 hektár határú szövetkezetben továbbra is három ágazat működik; növénytermesztés, állattenyésztés és erdőszet. A szövetkezet soha nem foglal-

kozott mással, mint alaptevékenységgel, s ez nem pusztán a természeti adottságoknak köszönhető, hanem a *rendszernek* is; „idegen” gazdálkodók, vállalatok nem léphettek be a határsávba. Nem is igen hiányoztak a melléküzemágak, a marhákkal *fel lehetett tartani a gazdaságot*, amely a megyei tejtermelési versenyben minden évben a második lett. Bernát, míg '87-ben össze nem különbözött a jelenlegi elnökkel, főállattenyésztő volt a szövetkezetben, most Vasalján önkiszolgáló vegyesboltot vezet, *harmincféle hentesáru-kínálattal, a pácléért pedig még Körmenről is kijárnak*, emellett táppal kereskedik, péntekenként hozza a tápot Mindszentre, ilyenkor leül, borozgat, nem sietős. *Itt, a mindszenti telepen kezdték el '73-ban a holsteini–magyar tarka keresztezést, majd az országban először itt végeztek véres és vértelen zigótaátültetést; a megtermékenyített petesejtet kimossák a tenyészállatból, és kisebb tenyészértékű állatokba helyezik kihordásra, az inszeminátorok szerzőkkel beteszik a méhbe, vagy fölvtágják a tehén oldalát, az állat kalodában áll, érzéstelenítik, észre sem veszi, és volt, hogy kilenc zigótából hat megfogant, és öt meg is született, ez nagyon jó arány. Itt a kastélyban szakmai továbbképző központot lehetett volna létrehozni, bemutatótelepet csinálni, mert akadémikusok forszírozták ezt, ide még az európai gyepkonferencia résztvevői is eljöttek...* mindez az ő idejében volt még, *de minden füstbe ment...* A nagyszabású tervek megghiúsulása ellenére a szövetkezet átvészelte az elmúlt esztendőket, *itt fel a fejjel volt*, a tagok száma 1990 óta 269-ről 238-ra csökkent, igaz, az aktívak száma '93-ban 83, négy éve még 128, a legtöbben nyugdíjba mentek; az igazi fegyvertény mégis az, hogy a tejértékesítési válság közepette az 1990. évi 1178 marhához képest 1993-ra mindössze 946-ra csökkent az állomány, s hogy két veszteséges év után '93-ban és '94-ben 12, illetve 17 milliós nyereséget könyvelhetett el a szövetkezet. A veszteség még az 1983-as nagyberuházás, a tehénészeti telep törlesztési kamatterheinek számlájára írható, a nyereség és a szövetkezet stabilizálódása a tejtermelésnek. Pontosabban annak, hogy a szövetkezet Szombathelytől Zalaegerszeghez pártolt, az egerszegi Tejipar hárommillió hitelt adott a szövetkezetnek a fehérjetakarmányok fejlesztésére; annak, hogy az egész termelési rendszer az állattenyésztésnek rendelődik alá, az 1315 hektáros szántóföldön termelt búza, kukorica, árpa javát a marhák eszik föl; annak, hogy az elmúlt esztendőben sikerült 98%-ban extra minőségű tejet előállítani, s hogy a tehének ismét a '89-es hozamot, évi hatezer liter tejet produkálnak. Ha a lebontott és leromlott régi épületek vagy a dögkút miatt a mindszentiek neheztelnek a szövetkezetre, ha a polgármester nemigen ért szót az elnökkel, mert az nem járul hozzá a növénytelephez vezető út vagy a dögkút karbantartásához, a mindszentiek értékelik azt a tényt, hogy a szövetkezet működik, talpon maradt, a dolgozóknak fizetést, a tulajdonosoknak valami kis osztalékot ad. *Rendes az elnök, noha tsz-párttitkár volt, de azt is kellett csinálni valakinek...*

A templommal szemben, a buszmegállóban reggel és este hét körül tejeskannák állnak, '90-ben még nyolc-tíz kannát láttam, öt évvel később már csak három-négy sorakozott egymás mellett. A szövetkezetből jönnek érte, zsirtartalomtól függően húsz-huszonkét forintot fizetnek a háztáji tej literjéért; külön gyűjtik össze, mert nem hozza az extra minőséget, a szövetkezeti tejért Zalaegerszeg harmincegy forintot ad. *Itt külön gyűjtik, kevesebbet adnak érte, aztán a végén meg úgyis összeöntik*, Kőteles Gyula öt évvel ezelőtt ugyanazt mondta, mint ma a falugazdász, hogy a szövetkezet vagy a tejipar jár-e jól, a termelő szempontjából édes mindegy. Néhány éve elképzelhetetlen lett volna, hogy mindszentiek egymástól vásároljanak tejet, most az a kevés állattartó is jobban jár, ha nem a szövetkezetnek adja le a tejet, háznál harmincöt-negyven forintot is elkérhet érte. A nagy hagyományú marhatartás, amelynek a mindszentiek jómódu-

kat köszönhették, lassan múlttá válik, a gazdálkodók száma *minden évben rövidebb*, nyolcan tartanak marhát, közülük „főfoglalkozású” termelőnek talán egy fiatalember tekinthető, aki feleségével a szövetkezet mindszenti növénytelepén dolgozik, ahol saját állatait is tartja, neki már '90-ben volt saját, két kiselejtezt gépből házilag összeeskábált traktorja. Ló is csak egy van, a Mancsi, Vértes József áprilisban vette egy felsőberki gazdától, muszáj volt venni, mert a két tizenöt éves befogó, Narancs és Pipacs lebénult, *Narancs a legutolsó ellésébe fog belepusztulni, tíz ember húzta a borjút, míg gyűtt az állatorvos, de megrepedt a keresztcsontja, ősszel megy a vágóra, szívszorító lesz...* Mancsi kilencéves, és még nem tudni, bírja-e majd, mint Pipacs és Narancs, a darazsat, dongót, legyeket, amikor egész nap menni kell, trágyáért, fáért, zöldért. De ötvenezettel olcsóbb, mint két befogó lenne, s azokat sok időbe *tellik* betanítani. Vértesék istállójában marad három tehén és egy borjú, de így is elég lesz a vesződség, egy évvel a nyugdíj előtt, addig van állat, ameddig erő van, a nyulakkal könnyebb, és most mintha megint jobban meg is érné tartani őket; nyúlnak, disznónak, csirkének mégis csak tíz-tizenöt mindszenti rendel tápot Bernátnál.

Akit érdekelt a föld, annak jutott, de hát nem voltak sokan, a fiatalokat nem érdekelte, itt mindenki elvásárolta a jegyét, mindenkinek jutott, amennyi kellett. Sikerült megegyezni. Csak valamelyik erdőrészletnél verte föl tizenhétezerre az árat egy megbokrosodott pesti vő. A városba származott gyerekek, a másik három településen lakó kárpótoltak mellett a taródfai grófnő is megjelent az árveréseken, övé volt egész Taródfa határa, vele volt is egy kis gond, a képviselője itt már elszemtelenedett, Vasalján még megvárta, hogy mi marad, le kellett rendezni, vigyázzon, mert jövőre találkozunk, volt neki sok jegye, meg vett is hozzá, tudom, mennyi jegye van, de nehogy már az egész határt megvegye... Az éltes grófnő tulajdonába 286 hektár szántó és gyp került, minden faluban több kis darab, *szerencse, hogy művelteti a szövetkezettel, baj lett volna, ha kivesszi*; a szövetkezet mindössze 355 hektár szántót és gypet művel a kárpótlási területből. Saját művelésre a négy községben mindössze 42 hektár területet kértek ki a kárpótoltak, Mindszenten 16 hektárt, mindenk előtt jószágtartó családok. A részarány-tulajdonú földeket, *hát itt a faluban minden öregnek jutott, de legtöbben nem is érdeklődnek iránta, nem is tudják, mekkora földjük van*, lényegében teljeskörűen a szövetkezet műveli; a mindszentiek elégedettek, nincs parlagon hagyott terület a község határában.

Nekifeszülők. Mindszenten *mindenki csak dógozott*, emlékezett Kerekes József, hajdani segédjegyző, *itt becsületes adófizetők éltek, vallásos, rendes emberek, akik nem szerették a zaklatást*; nem is került sor soha végrehajtásra. A koalíciós időben persze kivirágoztak a pártok; parasztember ekkor is csak az FKGP és a Parasztpárt élére állt, a szociáldemokraták vezetője az állomásfőnök lett, s amikor 1945. május 2-án az MKP küldötte megjelent a faluban, *mindjárt ötvenen beléptek*. Az eseményt Török tanár úr örököltette meg, aki, tán lojalitásból, tán kényszerből vagy csupán a mindszenti *szegények* iránti rokonszenvből, rögvest a helyi szervezet titkára lett. A parasztfalu politikától való ózkodásának s egyúttal a csekély számú iparos társadalmi állásának jele, hogy 1948 után közülük kerültek ki a község vezetői, az első tanácselnök egy a szociáldemokratáktól indult cipészemester lett; *amikor vót ez a nagy ízé, akkor ő lett a faluba a dirigáns*. Az elöregedett társadalom nem alakultak pártok '89-'90-ben sem, ám választásaiban, pártszimpátiáiban Mindszent meglehetősen következetesnek mutatkozik. Mindkét parlamenti választás a körzet szabad demokrata képviselőjelöltjének győzelmével végződött, Mindszenten is mindkétszer az SZDSZ, illetve a párt jelöltje kapta a legtöbb sza-

vazatot, ám míg '90-ben a szavazók közel harmada, 28,5%-a voksolt Mészáros Béla mellett, addig a képviselőjelölt '94-ben már csak a szavazatok 19,7%-át kapta. A csökkenés nyilvánvalóan összefügg az MSZP előretörésével, hisz a konzervatív pártok nem vesztettek ily mértékben szavazataikból, a szimpátia megcsappanása, legalábbis benyomásaim szerint, bizonyos elégedetlenséggel magyarázható; a mindszentiek több aktivitást vártak volna parlamenti képviselőjüktől a létkérdésnek bizonyuló határátkelő megnyitása ügyében, jóllehet Harcsa őrparancsnok szavai nem mentesek némi túlzástól; *Szentpéterfán* (ideiglenes határátkelő nyílt) *volt pénz, belépett a hátuk mögött a pénzügyi lobby, zsidó szervezet is adott pénzt, értünk nem lobbyszott senki, és sem a bankárunk, sem a képviselőnk nem csinált azért semmit, hogy itt megnyíljon a határ...* A szabad demokraták győzelme ellenére a konzervatív pártok bírják a mindszentiek politikai szimpátiájának javát, valamelyes, egy-két százalékos veszteséggel ugyan, az MDF, a KDNP és az FKGP a szavazatok 16–19%-át nyerte le mindkét választás alkalmával.

Tudtuk, hogy nem lesz rosszabb, mint a tanácsrendszerben, és a falugyűlés is úgy határozott anyagi megfontolásból, hogy csatlakozik a közös vasaljai körjegyzőséghez, mégis, egy bő esztendő múltán, 1992. január elsejével Pinkamindszent önkormányzata kivált a körjegyzőségből, s a község ismét teljesen önállóvá vált. A mindszenti képviselő-testület egyöntetűen személyes okokra vezeti vissza a kiválás szükségességét, a közös tanács VB-titkára lett az első körjegyző, és a *központi szemlélet* továbbélése számos megalázó konfliktus forrásává vált; a mindszentiek nem tudták pontosan, mekkora a rájuk eső vagyon aránya a közséből, egyszer ennyi volt, a másik héten megint több, nem kaptak vissza községi dokumentumokat, az utolsó csepp volt a pohárban, amikor alapvető információkat kértek Vasaljától, hányan élnek Mindszenten, milyen korúak, s azt a választ kapták, majd kigyűjtetik nekik, menjenek be délután, s a takarítónő megmutatja... A közös képviselő-testületi ülésen a mindszentiek bejelentették kiválási szándékukat. Azóta új, fiatal és ambiciózus körjegyzője van a három falunak, a köréje gyűlt fiatal, részint értelmiségi társaság kezdeményezte az 1993 szeptemberében megalakult *Határmenti Községek Kulturális és Faluszépítő Egyesülete Kemestaródfa, Magyarnádalja, Pinkamindszent, Vasalja* létrejöttét, vele már a mindszentiek is szívesen dolgoznak, *most azért ők sem akarnak olyan nagyon, hogy visszamenjünk, nehezen gazdálkodnak ők is...* Együttes teendő maradt elegendő, mint a körorvosi rendelő beruházásai, az iskolabusz üzemeltetése; a vasaljai sportkör támogatásának ügyében a mindszenti testület azonban mindmáig megmakacsolta magát, mondván, méltánytalan a kérés, hiszen Vasalja nem adta meg a mindszenti önkormányzatnak azt az ötvenezer forintot, melyet az eladott mindszenti vagyontárgyakért kárpótlásul kért. A kiválást 1992-ben visszamenőleg igazolta a közös történet, az *innen csak elvittek, de nem hoztak semmit* sérelemsorozata, valamint a megfontolás, hogy az a kevés pénz, amiből az önállóvá vált községnek gazdálkodnia kellett, amúgy is a közös költségvetésbe folyt volna. Más kérdés, hogy a mai körülmények és feltételek közt a kiválás nem merülne fel reális lehetőségként. A legnagyobb nehézséget a tapasztalatlanság, az igazgatási ügyekben való járatlanság okozta; a négyfős testület tagjai munka mellett, tiszteletdíjasként foglalkoztak a közügyekkel, jegyzőnek egy hetvenes éveiben járó körmendi urat szerződtettek, számára a rész-munkaidőhöz képest soknak bizonyult az elvégzendő feladat, az állandó elmaradás, az intéznievalók torlódása így elkerülhetetlen volt. A képviselő-testület tagjai a különböző pályázati lehetőségeket sem ismerték, mindössze egyszer, 1992-ben nyújtottak be pályázatot, a Challenge Day ürügyén negyvenezer forintot nyertek el a Nemzeti

Ifjúsági és Szabadidősport az Egészséges Életmódért Alapítványtól, ebből rendbe hozták a foci pályát. Az idős jegyző '95. január 1-jével búcsúzott el a falutól, melynek lakóit, *kevés kivétellel*, megkedvelte, utódja, egy még tanulmányait folytató fiatalasszony nem dolgozott itt két hónapot sem. A polgármestert az utcán állították meg az asszonyok, *kit hoztál ide nekünk, diktátort?*, az új kolléga önhatalmúlag intézkedett, sértő hangnemben tárgyalt, s ezt a mindszentiek zokon vették, felmondásra, majd munkaügyi perre került sor, melyet az önkormányzat elveszített, négyszázezer forintot kell végkielégítésül fizetnie. S ez az összeg a normatív állami támogatás tíz százaléka.

Az állami támogatás összege négy év alatt nem emelkedett, alig haladja meg a négymillió forintot. Saját bevételi forrásokkal a falu nem rendelkezik, Mindszenten '92-ben mindösszesen 68 fő fizetett személyi jövedelemadót, négy egyéni és három társas vállalkozót vettek nyilvántartásba; a bt.-k, kft.-k kilétét homály fedi, tulajdonosaik fővárosiak, akárcsak az egyik vállalkozó, végül marad a kocsma körmendi bérlője, egy használt ruhákkal – másutt – kereskedő, újonnan betelepült házaspár, és a falu egyetlen iparos, a fiatal festő-mázoló. Csakis az autótulajdonosokra lehet számítani, igaz, kis tételt, negyven-ötvenezer forintot jelent a gépjárműadó helyben maradó ötven százaléka, 37 ember 44 gépkocsija után. Pótlólagos, kiegészítő támogatásoknak és takarékos gazdálkodásnak köszönhetően éves szinten hét-kilencmilliós összeggel rendelkezett az önkormányzat, mindösszesen huszonhárommilliós bevételről és húszmilliós kiadásról adott számot a testület az utolsó közmeghallgatáson. A beruházások, a temető rendezése, a kultúrház felújítása, a tűzoltószertár tatarozása, a villanyhálózat bővítése mellett a legnagyobb kiadások a szociális ellátás területén jelentkeztek, évente megközelítőleg ötszázezer forintról volt szó, s ugyanígy, a különválás után hozott határozatoknak (132), rendeleteknek (23) közel fele szociális ügyekben született. A munkanélküliség ezen a településen nem jelent igazán problémát, '95 májusában mindössze egy regisztrált munkanélküli volt Mindszenten, jóllehet köztudott, hogy számuk ennél valamivel nagyobb, négy vagy öt. A 23 képviselő-testületi ülés majd' mindegyikén dönteni kellett valamilyen támogatásról; a faluban élő 11 iskoláskorú gyermek szülei számára nevelési segély, temetési s két alkalommal bevonulási segély, a nyugdíjasok számára a karácsony előtti szociális segély, az őszi nyugdíjnap, az ingyenes közgyógyellátási igazolványok kiutalása s emellett természetesen a rendkívüli segélyek. Az újonnan megválasztott önkormányzat azon tanakodik, megszervezi az öregek számára a gyógyszerbeszerzést, a legközelebbi gyógyszertár Körmenden található, össze kellene szedni a vényeket, majd az orvosságot széthordani a faluban... Egyre több a beteg ember.

Nem véletlen, hogy Varró urat noszogatták, induljon a választáson polgármesterjelöltként, s az sem, hogy a mindszentiek másodsor is kiálltak mellette. Varró úr a nyolcvanas évek második felében a Hazafias Népfront elnökhelyettese, majd két évre elnöke lett, *bármilyen rendezvény volt a faluban a tanácsülésen kívül, azt én szerveztem, HNF-pénzből kapott minden idős ember egy törülközőt, egy szappant, ilyen korábban nem volt...* A környékről származó, negyvenes éveinek végén járó polgármester mozigépészként vetődött Mindszentre, így ismerte meg feleségét, s telepedett le itt végképp. Körmenden az ÉGISZ-nél dolgozik targoncavezetőként, amikor nem beteg, '95 tavaszán értágító gyógykezelésen szanatóriumban kezelik, őt nagyon megviselte a jegyző asszony körül támadt vihar és a négyszázezres végkielégítés, *bánkódok, rágódok, őrlődök ezen, s*

vélhetően ezért is látszik megbánni, hogy három éve a különválás mellett döntöttek, *tragikus a helyzet, még nem volt jó a puding...* A helyzet nem olyan tragikus, vélekednek egyöntetűen a volt képviselőtársak, hisz a három év alatt kevés pénzből, de sikerült fejleszteni és még megtakarítani is egymilliót. *A polgármester túlzottan a szívére ves mindent*, és mindenkinek egyforma mértékben kíván kedvezni, mindenkit egyformán támogatni, egalitárius szemlélete és nyílt konfliktust kerülő beállítottsága a testületen belül alkalomadtán viták forrása volt, a falu öregjei viszont éppenséggel értékeli e tulajdonságokat.

'90-ben esélyes volt a polgármesteri székre Harcsa őrsparancsnok is, katonaként ez akkor nem jöhetett szóba, így képviselő lett a *tanult és rutinos ember*, aki úgy tudja, nem sok olyan ember van a megyében, ha akad egyáltalán, aki tanácsstag volt, és azután önkormányzati képviselőnek is megválasztották. A húszesztendősi közéleti karrier részint abból a némileg paradox szerepből fakad, mely a fogyó népességű, öregedő faluban a közel százfős határőrségnek jutott. A katonák nem csak a határt őrizték; ha a temetőt kellett rendbe hozni, *szóltam, gyerekek, megyünk, tudták, a főnök meghívja őket utána egy sörre*, ha éjjel kiszökött egy tehén, hajkurászták, ha a térszben éppen nem volt munkaerő, és csirkét hoztak vagy szénát, az őrs besegített, a katonaság jelenléte a HNF rendezvényein, valamint a véradáson éppígy nélkülözhetetlennek mutatkozott. Lányokat is elvittek innen, *amikor még voltak itt fiatal lányok...* A határőrség zalaegerszegi központja, hisz a tanácsrendszer idején a katonák állomáshelyükön vonultak a szavazófülkébe, mindenütt, *ahol jelentősebb erő volt*, delegált tagot a tanácstestületbe, két esztendeje volt már Mindszenten Harcsa őrsparancsnok, amikor felkérték, képviselje ő a falut a vasaljai tanácscon, szívesen vállalta, akárcsak előző szolgálati helyén, *mindig is közösségi ember voltam*.

Kér valami szeszt?, kérdi Harcsa őrsparancsnok, majd elmerül az emlékekben, tíz évig volt Mindszenten, 1990 óta, a térségben felszámolt hivatásos állomány többi tagjával egyetemben a körmendi Szent László Határrendész képző Szakiskola oktatója, nemcsak a fegyvereket és a természetet szerette világléletében, hanem átadni valamit önmagából, tanítani, mindegy, mit, etikettet, harcászatot, viselkedést, példásan megmutatni, milyen a született katona, *ész, tartás, fizikum, tisztesség, önfeláldozás, ha a férfinak nem adatik meg a fizikum, pótolja szellemben, tisztességben*. Már tanácsstag volt, *azokkal kell kezdeni, akik valamikor határőrök lesznek, mert a katonák ártani és segíteni is tudnak*, hát így jött a Mikulás-ünnepély gondolata. A katonák beöltöztek krampusznak és Mikulásnak, heteken át gyűjtögették a csokit, az őrsön mindig volt negyven-ötven disznó, Harcsa úr felesége volt a főszakács, *itt nem volt éhes, rongyos katona*, valami pénzt össze lehetett spórolni a csomagokra a konyhán is. Katonakocsival hozták a gyerekeket, uzsonnát kaptak, lovakkal, fegyverekkel, kutyákkal bemutatót tartottak nekik, játszhattak pingpongot, rexezhettek, fogdoshatták a puskákat, *először az anyukákat hívtuk be az irodába, valami kis puha italt kaptak, utána az apukákat, egy kis propaganda, egy kis pálinka*, a tisztek gyerekei elénekelték a Békedalt... Harcsa úr vállalta volna tovább a képviselőiséget, de az új választási törvény már ezt sem tette lehetővé, jöjjenek az újak, talán négy év múlva, ám ahogy világléletében, most is tevékeny, a Pinkamente Vadász-társaság Fegyelmi Bizottságának elnöke, van dolga, minap is lelőtt valaki tilalmi időben egy őzet, állatra löni csak a játékszabályok betartásával, becsületesen lehet, emberre is, ha muszáj, amúgy *az emberen éppen elég lyuk van*.

Melindát a gondtalan gyermekkor, a szünidők emléke kötötte Mindszenthhez, nem itt született, de minden évben apai nagyszüleinél töltötte a vakációt. Melinda apját tanítónak szánták, olyan parasztszaládba született, ahol mindkét ágon több fiút kitanítottak tanárnak és orvosnak, ahol az írott betűnek értéke volt, Melinda nagyanyjának, a család Naca néniének lánykorában fivérei olvastak fel könyvekből és újságokból, és Naca néni kilencvenévesen is idézett az olvasmányokból, maga pedig nekilátott az ALLAH AKBAR-nak. Igaz, az idős mindszenti asszonyokat általában jellemzi a betűszomj, a szerda délutánonként kinyitó községi fiókkönyvtár rendszeres látogatói és olvasói, de városon élő gyerekeik is rendre hozzák az érdekesnek ígérkező könyveket, legyen az Steele-regény vagy valamelyik szent életrajza. Melinda szerint valamikor biztosan nagyon jó tanítója volt a falunak, s neki köszönhető a mindszentiek olvasásszeretete. Melinda volt a mindszenti önkormányzat egyetlen képviselője, akit származása a faluhoz köt, és aki a testületi négyesben a falusi intelligencia elfeledett szerepét vállalta magára. Ő azért érvelt például a tekepálya megépítése mellett, mert *lehetetlen helyzet, hogy egy faluban a szórakozás egyetlen színtere a kocsmá legyen*, a képviselőtársak számára nem ez, hanem kizárólag a gazdasági szempont esett latba. A pedagógus édesapa halála után Melinda anyjával hazaköltözött Tatabányáról Mindszentre, Naca nénihez. Akkor fejezte be a szombathelyi tanárképző főiskola biológia-kémia szakát, mindenképpen Vas megyében akart maradni, egy körmendi iskola napközije bizonyult az egyetlen lehetőségnek. *Új volt minden, az apa hiánya, a falusi élet, a munkahely, és új dolog volt az önkormányzat is, hogy nincs, ami után menjünk. Eleinte nagy volt a lelkesedés bennünk, voltak falak, de tudtunk küzdeni, aztán valahogy belefáradtunk, a falak is maradtak, és a nép se látta be igazán, hogy mit lehet tenni...* Az ifjúsági klubbal kezdődött, még '90-ben maga köré gyűjtötte azt a néhány szem gyereket és fiatalot, birtokba vették a kultúrházat, elkezdtek újra megemlékezni az ünnepekről, egyszerű műsorral léptek a *mamócák* elé március 15-én, anyák napján, gyereknapon, az öregek napján. Nyáron több gyerek nyaral itthon, ilyenkor biciklitúrát is lehetett szervezni, kirándulást, a Pinka partját rendbe tenni, hogy fürödhessenek. A mikulásozást végérvényesen átvették a katonáktól. A vasaljai jegyző által kezdeményezett kulturális egyesülethez azért látszott célszerűnek csatlakozni, mert könnyebben pályázhat támogatásért egy nagy egyesület, mint egy tucatnyi tagot sem számláló falusi klub, és az egyesület újságja is fontos fórumnak bizonyult, Melinda azonban jobban kedveli a kisebb léptékű, átlátható viszonyokat. *Eleinte azt hittem, kis közösségben mindent meg lehet csinálni*, aztán persze mégsem tetszett minden, amit csinált, mert azért egyszer-egyszer kiömlött a kóla a klubban, kétszer kitört az ablak, és akkor már felröppent a szó, *barbárság*, és erre álmatlan, rosszkedvű éjszakák következtek; *közösségnek nem lehet jót tenni, csak egyes embereknek*. Melinda kinőtt a naponta kétszer megváltani a világot heroikus korszakából, feleségül ment Péterfiék fiához, aki a szövetkezetben mezőgazdasági gépszerelő, és most a néhány hónapos Gábornak örül; *a képviselőséghez több keménység kellene, én inkább nevelgetném a három-öt gyerekeimet...*

Az alpolgármesterben megvolt ez a keménység, *ő ebbe az új világba való*, Lovas István nem csupán származásával nem kötődik Mindszenthhez, ő is benősült a faluba, szemlélete, egész habitusa idegen mind a régi paraszti, mind a mai fáradt, de magát még mindig tartó mindszenti világtól. Lovasék vállalkoztak, a Körmenden vendéglőben dolgozó családfeleségével a nyolcvanas években élt minden megnyíló lehetőséggel, először gebin, majd bérlet, a 8-as út mentén fekvő Berki csárdát – *ott éltük át az NDK-sok áradatát; soknak mondtuk, hogy Mindszent felé közelebb* – végül nem vásárolták meg, mert

a gyerekek nem akartak családi vállalkozást. Lovasék két gyereke főiskolára jár, akárcsak Harcsa úr fia, s ebben a két családban nem egy autó áll az udvaron; a vendéglátásban töltött évek alatt kétszintes lett a ház, s mindig kellett a két autó. Egy évig a munkanélküliséget is vállalnia kellett Lovas Istvánnak, '93 óta egy körmendi diszkontárúházzal helyettes, majd első vezetője. A család a kárpótlás során és részarányként szerzett 15 hektárból 2,5 hektárt maga művel, Lovas úr Ausztriából tízezer schillingért kistraktort, ezerért egy ekét és egy boronát vett, ő nem vár a szövetkezett traktorára, a maga ura akar lenni, földet művelnek, állatokat tartanak, a fiú állattenyésztőnek tanul, még egy őz is él az udvaron a szárnyasok és a nyulak mellett. *Soha nem fogadtam el az átlagot, ha kiállítanak az esőbe, úgy is jó, nem, én elmentem, ha valami nem tetszett.* Lovas úr el tudta volna képzelni, hogy kiválva a térszövből, egy kis vágóhid létesüljön a faluban, hogy ne tekepálya épüljön, hanem adják bérbe egy vállalkozónak, aki talán varrodát nyit Mindszenten... *De a mindszentiek nem igazán vállalkozók kedvűek.* Lovas úr segítőkész, öregek napján mindig ingyen hozza az ételt, ám nem volt hajlandó elfogadni a mindenkinek egyformán jusson segély elvét, érveire a testület hosszú viták után, de végül mindig elfogadta az életkor alapján differenciált támogatást, *mert az ötvenéves ember még ki tud menni fáért az erdőbe, kapálni is tud, a nyolcvanéves már nem.* A differenciált támogatás szította az irigységet, ezért érte az önkormányzatot a legtöbb támadás, *nem szerették a Lovast, mindenki az önkormányzaton akart meggazdagodni, de csak a postára kell menni és megnézni, mennyi pénzt gyűjtöttek össze, és mégis mindenki panaszkodik...*

Melinda, Harcsa és Lovas nem indult a '94-es választásokon, az öt új képviselő között mindszenti születésűek és újonnan beköltözöttek egyaránt találhatók, őket valamilyen okból fiataloknak nevezik, de inkább a tapasztalatlanságukra gondolnak. Az új testületnek egyelőre a végkielégítés folytán előállt helyzettel kell megbirkóznia, ám Melinda megjegyezte, köztük nincsen Lovas...

A határ. *Tegnap reggel volt egy felejthetetlen nap a környék lakóinak. Reggel nyolctól este nyolcig nyitva volt a határ. Előző hetekben tisztították a terepet, egyengették az utat mindkét oldalon. Autóval is át lehetett menni, de Pálmai atya úgy tervezte, hogy aki tud, gyalog menjünk. Reggel nyolckor volt a gyülekező a pinkai temetőnél. Elöl két templomi zászlót és két magyar zászlót vittek. Úgy összegyűlt a nép a környékről, hogy egész hosszú sor vonult át a határon, ahol útlevelet se kértek, pedig mindenki elővette. Megható volt, hogy akkor éppen megszólalt a sároslaki harang. Először megpillantottuk a gyönyörű temetőt, aztán a szép rendezett falun vonultunk énekelve a templom felé. A sároslakiak a kapukban álltak. Ismét harangzúgás, és bevonultunk a templomba... és elmondtunk egy rózsafüzért. Negyed tízkor volt a szentmise... Az 1990. szeptember 10-én kelt levél írója, Köteles Ibolya a határ megnyitásakor olyan örömet érzett, mint '56-ban, öt évvel később az öröm kiveszett. A vasfüggöny lebontásával együtt támadt a remény, hogy Mindszent kinyílik a világ s a világ kinyílik Mindszent felé. A legtöbben '56-ban látták Sároslakot utoljára, s a tapasztalat, hogy az akkori szegénységhez képest az osztrákok kivágták magukat, egyúttal a felzárkózásra, az intenzív kapcsolatteremtésre ösztönzött, legalábbis a magyar oldalon. Kezdetben arról folytak a megbeszélések az önkormányzatok között, hogy kishatárátkelő megnyitását kezdeményezzék, kormányzati szinten azonban arról született döntés, hogy Pinkamindszent és Strem között nemzetközi határátkelőhelyet nyitnak meg személy- és maximum 3,5 tonnás teherforgalomra. Tudomásom szerint ez az egyetlen átkelő, amelyre vonatkozóan államközi megállapodás született. A sároslakiak föltehetően még nem tudtak erről, amikor házaik kerítésén megjelentek a lepedőkre festett tiltakozó feliratok, féltették széli*

nyugalmukat és gyerekeiket az átmenő forgalomtól, helyi népszavazáson utasították el a határátkelő megnyitását. A nemzetközi átkelőhöz vezető út nyomvonala a Tamás-erdő felé vezet, biztattak, ha arra sétálok, figyeljek, biztos látom majd a sárga szalagokat, mert már méricskéltek, semmit nem láttam. *Nincs pénz, most mindenki arra vár, hogy az osztrákok európai pénzt investáljanak ide*, hangzik a magyarázat. A mindszentiek azt remélték, legkésőbb az idei nyáron megnyílik a határ, állítólag a német térképeken már feltüntették az átkelőt, s valóban, néhanapján felbukkan egy-egy kósza nyugati rendszámú autó, ám egy idő után gyanút fognak, s visszafordulnak a földútról.

A sok vitát kavart tekepályát végül is abban a reményben építették meg, hogy majd az osztrákok átjárnak tekézni, '91 májusában, a határ megnyitásakor a kocsmát még Lovasné bérelte, s akkor valóban ötven-hatvan kocsi állt a kultúrház előtt, a szarvaspörkölt is elfogyott a krumplifánkkal, *az osztrákok védettek itt, éjjel kettőig volt nyitva a határ, megittak tíz kólát konyakkal, vodkával, aztán bekászálódtak az autójukba*, ma már úgy látszik, hiú reményeket alapoztak az automata tekepályára, a körmenyi vállalkozó ezt is bérbe vette az önkormányzattól, majd gyorsan visszaadta, a mindszentiek egyébként sem kugliznak. 1992 nyarán a Falurádióban elhangzott egy adás, a riporter ugyan elsősorban a magyar nyelv használatának ügyét forszírozta Sároslakon, amely mindig is német ajkú volt, a határ közeljövőben várható megnyitásáról elejtett szavak hatására egymásnak adták a polgármesteri hivatal kilincset az ország legkülönbélebb tájairól érkezett legkülönbélebb érdeklődők, eladó telekről és vállalkozási lehetőségekről faggatóztak, ketten vettek is területet, azóta színüket sem látták. Szomorúbb a Szentgottárdon élő fiatal Kerekes unoka nekiveselkedése, örökölt kapott régi házba boltot, sörrözt tervezett, és egymilliós starthittel nekilátott, márványlapos söntés, tonettberendezés, csak ez került ötszázezer forintba, telefon, víz, villany, valóban európainak ígérkező belső tér és látvány, félbehagyva áll minden, ide senki nem jön. S nem tudni, jön-e valaha is.

Az újdonság varázsa is megkopott, évente hatszor tervezték egy-egy napra megnyitni a két falu közt a határt, az érdeklődés azonban egyre lanyhult, elegendőnek látszott azután a négy nap is, májusban és szeptemberben, már csak azért is, mert drága mulatság ez, az önkormányzat költségén '90 májusában 1470 forintba került egy nap, mára a vámossal óránként 2500 a tarifája, neki biztosítani kell egy lakókocsit, ivóvízzel, a kocsiutatról és az ellátásról nem is beszélve, a határőr egy órája ötszáz forint, az annyi, mint ötvenezer forint egy napra, míg az osztrák oldalon plusz költségként csak a finánc túlórája jelentkezik, aránytalanul sok pénz ez, az idei Pünkösdőn elmaradt a határ megnyitása, nincs rá pénz, és nem is hiányolják már az emberek sem. A sároslakiak a mindszenti önkormányzat meghívását sem viszonzták, ami van, az egy tűzoltókocsi, harmincezer schillinget fizetett érte a szomszéd falu, igaz, régi, de mégis több, mint a semmi.

Valamikor biztosan megnyílik itt az átkelő, az öregebbjét, Mindszent lakóinak zömét ez már nem érdekli, a fiatalabb, reménykedőbb maradék számára pedig ott a dilemma, a határ megnyitásától még nem lesz Mindszenten fogorvos, fodrász, vállalkozó, hanem csak ki tudja mekkora átmenő forgalom, noha *nem akarjuk, hogy keresztülmenjenek itt bárkik, mindenféle emberek*, de ha már egyszer keresztülmennek, *akkor azért annyira ne változzon meg a falu, mert akkor ez már nem ugyanaz a falu, hanem legyenek itt fiatalok, legyen jó mód, legyen kultúra...*